

УДК:372.461

ВИКОРИСТАННЯ МОВЛЕННЄВИХ СИТУАЦІЙ ТА ІНТЕРАКТИВНОЇ ДОШКИ НА УРОКАХ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

Олена Луцинська, Надія Ростикус

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Туган-Барановського, 7, Львів, Україна, 79005*

Розглянуто мовленнєві ситуації як один із прийомів реалізації функціонально-комунікативного підходу. Виокремлено мету та завдання мовленнєвої діяльності. Схарактеризовано діалогічне мовлення, зокрема, мотиви та комунікативні задачі, які спонукають до діалогу. Висвітлено три сторони мовленнєвої діяльності: мотиваційну, цільову, виконавську. Акцентовано на завданнях розвитку діалогічного мовлення у процесі навчання. Теоретично обґрунтовано поняття та способи використання інтерактивної дошки як одного із ефективних засобів у процесі навчання рідної мови. Проаналізовано можливості використання інтерактивної дошки у навчально-виховному процесі. Окреслено доцільність використання навчально-методичного та мультимедійного комплексів, які сприяють збагаченню форм подання інформації урізноманітненню типів навчальних завдань, забезпеченню миттєвого зворотного зв'язку, широким можливостям діалогу в навчальному процесі, індивідуалізації процесу засвоєння знань; розширенню поля самостійності, застосуванню ігрових прийомів; активізації навчальної діяльності учнів; посиленню мотивації навчальної діяльності.

Ключові слова: мовленнєві ситуації, інтерактивна дошка, діалогічне мовлення, урок.

У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ ст. зазначено, що головна мета української системи освіти – “створити умови для розвитку та самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатні навчатися впродовж життя” [8, с. 4]. З огляду на це досконале володіння українською мовою однаковою мірою є необхідною умовою як для здобуття різноманітних знань, так і для особистісної самореалізації.

Головною метою навчання рідної мови є формування національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно користуватися засобами рідної мови – її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо). “Мовленнєва особистість – це людина, яку розглядаємо з точки зору її готовності виконувати мовленнєві дії... Мовленнєва особистість характеризується не лише тим, що вона знає про мову, а й тим, як вона може її використовувати” [6, 11].

Засвоєння елементарних норм літературної мови відбувається в ранньому віці (дошкільному). Вивчення мови в початковій школі дає змогу дотримуватися послідовності, наступності та неперервності змісту мовної освіти. Початкова школа закладає підґрунття для глибокого розуміння мовних законів, особливостей функціонування окремих мовних одиниць у процесі комунікативної діяльності школяра. Набутий учнями в початковій школі мовний досвід забезпечує можливість ґрунтовно та поглиблено узагальнити їхні знання з мови, розвивати вміння та навички мовленнєвої діяльності, забезпечити мотивацію навчання рідної мови.

Нині методична наука шукає оптимальних варіантів реалізації функціонально-комунікативного підходу, що набуває особливої ваги в час зростання суспільної значимості мови.

Дидактичну, психологічну, методичну, педагогічну сутність процесу становлення українськомовної особистості в науковій літературі розглядаємо комплексно. Ґрунтовність дослідження цієї проблеми в теорії вітчизняної педагогічної думки підтверджують праці В. І. Бадер, О. М. Біляєва, І. Д. Беха, Л. О. Варзацької, М. С. Вашуленка, С. І. Дорошенка, В. А. Каліш, А. П. Каніщенко, Л. М. Паламар, М. І. Пентиліук, В. А. Семиченко, Л. В. Скуратівського, О. Н. Хорошковської та ін., в яких репрезентовано різні її аспекти.

Питанням удосконалення мовленнєвих умінь учнів початкових класів належну увагу приділяють у своїх дослідженнях О. Вишник, С. Гірняк, А. Зимульдінова, Ю. Коваленко, О. Мельничайко, О. Прищепа, О. Прудіус, О. Савченко, С. Стрілець, Н. Третякова та ін.

Проблема використання інтерактивної дошки в початкових класах знайшла відображення в дослідженнях таких відомих українських учених: Н. Петриченко, Р. Моцик, О. Данилова, О. Кивлюк, В. Лапінський, Л. Карташова, Л. Гудзь.

Одним із прийомів, який забезпечує реалізацію зазначеного вище підходу з метою оволодіння належним рівнем спілкування рідною (державною) мовою відповідно до особливостей функціонування мовних одиниць у процесі спілкування, є вивчення української мови з використанням на уроках ситуативних вправ. Застосування цього прийому дає змогу:

- навчати дітей слухати та розуміти українську мову;
- збагачувати й активізувати словниковий запас учнів;
- формувати вміння правильної вимови;
- формувати граматичні вміння;
- розвивати монологічне та діалогічне мовлення.

Кожне з цих завдань окремо виділено умовно, а вирішується не на окремих уроках, а комплексно, що зумовлено специфікою навчання української мови в цей період. Адже не можна, наприклад, засвоїти значення слова без

уміння правильно його вимовляти, не можна активізувати словниковий запас без уміння вживати слово безпосередньо в мовленні.

Діалогічна форма спілкування переважає в повсякденному житті та професійній діяльності людини. Державний стандарт початкової загальноосвітньої школи серед вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкової школи визначає “розвиток умінь висловлюватися в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення”. *Учитель повинен навчити дітей складати діалог (4–5 реплік [3 клас] і 5 – 6 реплік [4 клас] на кожного учасника, без врахування етичних формул початку і кінця розмови [9, с. 27].*

Важливо розуміти, що процес оволодіння діалогом складніший, ніж оволодіння лише композиційною формою мовлення. Це зумовлено формуванням діалогічної позиції, умінням слухати та розуміти співрозмовника, підтримувати розмову, цікавитися співрозмовником і бути цікавим йому.

До діалогу співрозмовників спонукають, на думку І. О. Луценко, різноманітні мотиви і комунікативні задачі:

- повідомити щось співрозмовнику;
- привернути увагу до певного об’єкта чи події;
- поділитися своїми враженнями;
- констатувати факти, які стосуються співрозмовників;
- узгодити різні підходи до розв’язання конкретної справи;
- обмінятися зі співрозмовником думками, переживаннями;
- виразити свої емоції.

Дослідник Л. С. Виготський зазначав, що мовленнєва діяльність має три сторони: **мотиваційну, цільову, виконавську і народжується з потреби**. Тож акт мовленнєвої діяльності – це єдність трьох сторін. Він починається мотивом і планом, а завершується результатом, досягненням наміченої цілі.

У процесі навчання розвитку діалогічного мовлення молодших школярів, потрібно зосередити увагу на розв’язанні кількох завдань:

- опанування мови як засобу спілкування;
- налагодження дітьми соціальних контактів мовними і невербальними засобами;
- оволодіння засобами і способами побудови розгорнутого тексту в умовах продуктивного творчого мовлення;
- формування навичок встановлювати інтерактивну взаємодію.

Для розв’язання виокремлених завдань потрібно визначити ефективні засоби їхньої реалізації.

До дидактичних засобів навчання діалогу, як і загалом української мови в початкових класах, належить слово вчителя, навчально-методичний комплекс, який передбачає взаємодію посібника з розвитку здібностей молодших школярів, зошита з друкованою основою (для 1–2 класів), дидактичного

матеріалу з різноманітними завданнями на картках, технічних засобів та методичного посібника для вчителя.

“Зважаючи на психологічні особливості молодших школярів, їхню потребу в наслідуванні поведінки вчителя, особливої значущості набуває слово педагога як потужний метод і засіб навчання” [7, с. 10], втім числі й діалогу.

Зазначимо, що вчитель і сам створює своєрідне “портфоліо” для забезпечення вивчення тої чи іншої теми, конкретно – розвитку комунікативних умінь діалогічного мовлення.

Особливого значення набуває застосування комп’ютерних мультимедійних засобів навчання, серед яких вагоме місце відведено інтерактивній дошці. Мультимедійна дошка є тим пристроєм, який поєднує в собі можливості звичайної маркерної дошки з можливостями комп’ютера; це дисплей комп’ютера, його збільшена модель. Саме тому все що є на комп’ютері, можна показати і на інтерактивній дошці [3, с. 70].

Роботу з інтерактивною дошкою можна проводити у двох напрямках:

- використання готових інтерактивних програм, інтернет-ресурсів у навчально-виховному процесі;
- розробка авторських програм та створення відповідного технічного забезпечення у процесі реалізації поставленої мети в межах уроку.

Використовуючи електронні пристрої на уроках рідної мови, учитель може імпровізувати, більш гнучко готувати матеріал для відповідної аудиторії; робити записи по дошці електронним маркером різних кольорів на малюнку, який проектується з комп’ютера; зберігати та друкувати зображення на дошці; створювати прості й швидкі виправлення в наявному методичному матеріалі відразу ж на уроці, під час пояснення матеріалу чи виконання певних ситуативних вправ; аналізувати та обговорювати певні, ситуації, відео; створювати “хмаринки” синонімів, антонімів, прикметників чи дієслів, які слугуватимуть підказкою у процесі складання діалогів, використовувати широкий діапазон засобів візуалізації (карти, таблиці, схеми, діаграми, фотографії, відео, малюнки, презентації тощо); подавати різноманітні ситуації захоплюючими й динамічними способами [2].

Унаслідок творчого впровадження інтерактивної дошки вчитель може на уроках:

- активно залучати всіх учасників до комунікації в межах уроку;
- мотивувати навчально-пізнавальну активність кожного учня;
- моделювати абстрактні ідеї та поняття, не торкаючись до комп’ютера, змінювати модель, переносити об’єкт в інше місце екрану або встановлювати нові зв’язки між об’єктами;
- вставляти малюнки на певний фон та на готовому матеріалі організувати мовну ситуацію;

– створювати відео фрагменти з поясненням певних понять та найскладніших тем.

Окрім реалізації основних комунікативних завдань, дошка є тим універсальним засобом, який не лише навчає, а й зацікавлює, спонукає до навчальної діяльності. За допомогою цього пристрою учитель може:

– проводити уроки-подорожі в різні куточки світу, використовуючи інтернет-програми;

– запрошувати видатних людей;

– використовувати активне слухання, влаштовувати поетичні вечори;

– переглядати цікаві презентації та залучати учнів до пошуку інформації;

– передавати часткове керування дошкою в руки учнів, навчаючи їх правильно використовувати цей інструмент як нагороду, погратись у різні розвивальні ігри;

– влаштовувати змагання, уроки за готовим сценарієм, музичні уроки, квк, спілкування на відстані, листування та використовувати у навчальному процесі відразу різні матеріали: зображення, звук, відео, ресурси Інтернету.

Отже, для розвитку діалогічного мовлення учнів початкових класів доцільним є використання навчально-методичного та мультимедійного комплексів, які сприяють збагаченню форм подання інформації; урізноманітненню типів навчальних завдань; забезпеченню миттєвого зворотного зв'язку; широким можливостям діалогу в навчальному процесі; індивідуалізації процесу засвоєння знань; розширенню поля самостійності; застосуванню ігрових прийомів; активізації навчальної діяльності учнів; посиленню мотивації навчальної діяльності.

-
1. *Вашуленко М. С.* Українська мова і мовлення в початковій школі: метод. посіб. / М. С. Вашуленко. – К. : Освіта, 2006. – 268 с.
 2. *Верба Ю. О.* Використання інтерактивної дошки при розвитку діалогічних вмінь на уроці іноземної мови [Електронний ресурс] / Ю. О. Верба. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://teacher.at.ua/publ/innovacijni_tekhnologiji_navchannja/vikoristannja_interaktivnoji_doshki_pri_rozvitku_dialogichnikh_vmin_na_uroci_inozemnoji_movi/63-1-0-12254.
 3. *Кивлюк О.* Аналіз наукових досліджень з проблематики пропедевтики інформатики в початковій школі / О. Кивлюк // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2006. – № 6. – С. 69–72.
 4. *Галишнікова Е. М.* Использование интерактивной Smart-доски в процессе обучения / Е. М. Галишнікова // Учитель. – 2007. – № 4. – С. 8–10.

5. Гірняк С. Комунікативний підхід до вивчення рідної мови у початкових класах / С. Гірняк // Донецький інститут соціальної освіти. Akademia Polaska w Siedlcach. Літературознавчі та лінгвістичні студії. – Донецьк – Седльце – Дрогобич: Коло, 2006. – С. 239–246.
6. Методичні рекомендації щодо усного й писемного мовлення молодших школярів. – К. : Магістр S, 2000. – 87 с.
7. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 364 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті / “Освіта України”. – № 29. – 18.07.01. – С. 4.
9. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К. : “Початкова школа”, 2013. – 390 с.

Стаття: надійшла до редколегії 09.06.2016

доопрацьована 11.08.2016

прийнята до друку 25.08.2016

THE USAGE OF SPEECH SITUATIONS AN INTERACTIVE WHITEBOARD AT THE LESSONS OF THE DEVELOPMENT OF DIALOGUE SPEECH

Olena Luschynska, Nadiya Rostykus

*Ivan Franko National University of Lviv,
Tuhan-Baranovskoho Str., 7, Lviv, Ukraine, UA – 79005*

In the article speech situation as one of the methods of implementing of functional and communicative approach have been considered. The tasks and objectives of speech activity. have been determined. Dialogical speech, including motivation and communication tasks which encourage to dialogue have been characterized. Authors have highlighted three aspects of speaking: motivational, target, performing. The attention to the problems of dialogic speech in the learning process. The concepts and ways of using the interactive whiteboard as one of the most effective devices in the process of teaching native language have been theoretically proved. The possibilities of using interactive whiteboard in the educational process have been analyzed. The appropriateness of educational, methodological and multimedia systems which contributes: to the enrichment of the presentation diversification of types of educational tasks; providing instant feedback; wide possibilities of dialogue in the educational process; individualization of learning process, extension of autonomy, the use of gaming devices, enhance training of students, enhance motivation of educational activity, have been outlined.

Key words: speech situation, interactive whiteboard, dialogical speech, lesson.

